

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Історичний факультет

Наукове товариство студентів та аспірантів

Шевченківська весна:

ІСТОРІЯ

*Матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів
та молодих учених «Шевченківська весна – 2016: Історія»*

Київ

2016

УДК 94(477)(082)

ББК 63.3(4Укр)я431

ШЗ7

Рекомендовано Вченою радою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Протокол №8 від 24 березня 2016 р.)

Рецензенти:

д.і.н., проф. Капелюшний В.П.

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

д.і.н., проф. Мордвінцев В.М.

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Шевченківська весна – 2016 : історія : матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. / Редкол.: проф. І.К. Патриляк (голова), ас. І.Г. Адамська (заст. голови), О.Р. Магдич (відп. редактор) – К., - 2016. – 405 с.

У збірнику вміщено матеріали XIV Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Шевченківська весна – 2016: Історія», яка відбулась 6-8 квітня 2016 р. в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Збірник охоплює різні галузі історичної науки. Розрахований на студентів, аспірантів, викладачів вищої школи.

Редакційна колегія: О.Р. Магдич (відп. ред.); д.і.н., проф. І.К. Патриляк (голова), к.і.н., ас. І.Г. Адамська (заст. голови); д.і.н., проф. Г.Д. Казьмирчук, д.і.н., проф. Капелюшний; чл.-кор. НАНУ, д.і.н., проф. В.Ф. Колесник; к.і.н., доц. Котлярів П.М., д.і.н., проф. А.П. Коцур; д.і.н., проф. Машевський О.П.; д.і.н., проф. В.М. Мордвінцев; к.і.н., доц. А.О. Руккас; д.і.н., проф. А.Г. Слюсаренко; д.і.н., проф. В.В. Ставнюк; д.і.н., проф. Р.В. Терпиловський; д.і.н., проф. М.Г. Щербак; д.і.н., проф. В.І. Яровий, к.і.н., ас. О.В. Чернишевич.

© Наукове товариство студентів та аспірантів, 2016

© Колектив авторів, 2016

© Надруковано:

ТОВ «Паперовий змій-ОПТ», 2016

ISBN 978-966-171-783-0

<i>Прийдун С.</i> Формування та еволюція зовнішньополітичного курсу України: 1990 – 1991 рр.	255
<i>Пугач Н.</i> Проблематика американо-іракських відносин за адміністрації Білла Клінтона.	258
<i>Романюк Є.</i> Вишеградська група: перспективи співпраці.	261
<i>Сафонова О.</i> Дипломатична діяльність України (16 липня 1990 – 1 грудня 1991).	263

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ, АРХІВОЗНАВСТВО

<i>Гречко М.</i> До питання історії публікації листування гетьмана Б. Хмельницького у другій половині ХХ ст.	266
<i>Дергачов О.</i> Українські революційні події 1917-1919 рр. в історичних поглядах Володимира Винниченка.	268
<i>Жидков С.</i> «Листи до братів-хліборобів» В. Липинського у контексті теоретичних конструктів «Метаісторії» Х. Вайта.	272
<i>Житков О.</i> Аграрна політика П. Скоропадського у дослідженнях консервативної (державницької) течії української історіографії 1920-1930-х рр.	274
<i>Журавльов Я.</i> Житло та житлові питання у листах та телеграмах населення до ЦК Компартії України періоду «застою».	278
<i>Кібець А.</i> Українсько-Нідерландські дипломатичні зв'язки	

Формування та еволюція зовнішньополітичного курсу України: 1990–1991 рр.

Збройна агресія РФ проти України, порушення територіальної цілісності нашої держави та збереження загрози ескалації конфлікту країною-агресором актуалізували значення зовнішньополітичних чинників для відновлення суверенітету України над окупованими територіями. А відтак посилювався інтерес до дослідження зовнішньої політики незалежної України як складової системи міжнародних відносин. У цьому контексті особливо актуальним є період формування та становлення зовнішньополітичного курсу нашої держави.

Зауважимо, що за роки незалежності з'явилися сотні публікацій із проблем формування основних принципів та еволюції концептуальних засад зовнішньої політики України. Цим питанням свої праці присвятили Л. Алексієвець [1], В. Литвин [2], С. Віднянський [3], Ю. Щербак [7], А. Зленко [8].

Україна здобула незалежність через кардинальні системні трансформації міжнародних відносин, зумовлені розпадом СРСР, а відтак – розпочався процес формування нового міжнародного порядку. Цьому передували глобальні зміни у міжнародних відносинах, поразка СРСР у «холодній війні» та крах біполярного світу, відповідно і внутрішньополітичні процеси в СРСР, зокрема скасування монополії КПРС на владу, потужні відцентрові тенденції, суверенізація союзних республік. УРСР як найбільшій національній союзній республіці належала ключова роль у цих процесах [1, с. 179].

Невід'ємним елементом державного суверенітету є незалежність у міжнародних відносинах, що в свою чергу вимагає формування та реалізації власної зовнішньої політики.

Перші кроки, спрямовані на те, щоб концептуально визначитись у сфері зовнішньої політики, були зроблені ще до прийняття Декларації про державний суверенітет України. Зокрема, 29 квітня 1990 р. колегія МЗС УРСР розглянула питання «Про участь МЗС УРСР у розробці концепції діяльності УРСР на міжнародній арені в нових умовах» [2, с. 5]. Ідея вирішення цього питання полягала у новому розподілі обов'язків між республіканським та загальносоюзним зовнішньополітичним відомством, акцентувалась увага на подоланні монополії загальносоюзного центру у сфері зовнішньої політики. Проте через позицію центральної влади концепція залишилась на стадії обговорення.

Ключова роль на цьому етапі у зовнішньополітичній діяльності належала Верховній Раді України. Безпосередню практичну роботу у цьому напрямі вела Комісія у закордонних справах Верховної Ради. Саме на її засіданні 28 червня 1990 р. прийнято рішення, відповідно до якого МЗС УРСР у двотижневий строк

мав підготувати і внести на розгляд Комісії пропозиції щодо законодавчого забезпечення зовнішньополітичної діяльності УРСР [3, с. 619].

Декларація про державний суверенітет легітимізувала курс на реалізацію стратегії суб'єктності України в міжнародних відносинах. І хоча прийняття Декларації про суверенітет УРСР було радше зумовлене зовнішніми чинниками, розпад союзу та так званий «парад суверенітетів» союзних республік, саме цей документ мав ключове значення у становленні самостійної демократичної України. Саме в ньому УРСР проголошувалась суб'єктом міжнародного права [4].

Декларація про державний суверенітет заклала правові основи незалежності України, оскільки збереження територіальної цілісності та суверенітет у внутрішній та зовнішній політиці були проголошеними пріоритетними напрямками державного будівництва.

Оскільки процес суверенізації відбувався в контексті дезінтеграції СРСР, для Києва було дуже важливо встановити безпосередні відносини з іншими радянськими республіками, які протистояли союзному центру. В листопаді 1990 р. в Києві було підписано договір про співробітництво між УРСР і РРФСР. До кінця 1990 р. двосторонні угоди були укладені з республіками Балтії, Білорусією, Узбекистаном та Казахстаном [5, с. 144].

Ще одним важливим аспектом інституалізації зовнішньої політики України стала Постанова Верховної Ради УРСР від 25 грудня 1990 р. «Про реалізацію Декларації про державний суверенітет в сфері зовнішніх зносин». У цьому документі зазначалось, що встановлення та розвиток дипломатичних відносин мають бути спрямовані на ефективне забезпечення інтересів України та їх пріоритетність. Особлива увага приділялась на спрямування зусиль щодо забезпечення безпосередньої участі України у загальноєвропейському процесі та європейських структурах [6].

Реалізуючи положення Декларації про державний суверенітет УРСР та виходячи з небезпеки, яка нависла над всім СРСР внаслідок державного перевороту в Москві, так зване ДКНС, 24 серпня Верховна Рада проголосила незалежність України. Безперечно, даний документ має вирішальне значення в історії української державності, ознаменував якісно новий етап у зовнішній політиці України та новій системі міжнародних відносин. Проголошення незалежності однією з найбільших національних республік СРСР в сукупності з глибокою системною кризою спричинили до розпаду СРСР та становлення нових незалежних держав.

Проте здобуття незалежності Україною не призвело до остаточної легітимізації зовнішньополітичного курсу. Незважаючи на це, Київ докладав максимум зусиль для досягнення міжнародного визнання, зокрема формувались політико-правові основи реалізації курсу на без'ядерний статус. Уже 6–8 вересня 1991 р. відбувся перший міжнародний візит української урядової делегації на чолі з А. Зленком до Польщі, наслідком стало відкриття на базі Генконсульства Польщі в Києві Представництва Уряду Польщі в Україні [7, с. 123–124].

Винятково важливе значення для України мали візити Голови Верховної Ради Л. Кравчука до США, Канади, Франції, Німеччини. Паралельно відбувались переговори з РФ, яка з перших днів незалежності України негативно сприйняла український суверенітет [7, с. 63–64].

У цьому контексті ключову роль відіграла позиція США, президент Дж. Буш виступав за збереження СРСР, турбуючись про долю ядерного потенціалу СРСР. Проте під тиском української громади та усвідомлення неможливості збереження СРСР, Дж. Буш 27 листопада 1991 р. пообіцяв визнати незалежність України після проведення референдуму та його результатів [7, с. 126].

Грудневий референдум не лише остаточно легітимізував зовнішню політику, але і українську незалежність, адже відразу після оголошення результатів розпочався процес міжнародного визнання України. Більше того, волевиявлення українського народу та чітка позиція українського керівництва унеможливили інституалізацію, створеного 8 грудня 1991 р. СНД та надання йому статусу суб'єкта міжнародного права, що призвело б до реанімації СРСР в оновленому вигляді.

Основні принципи зовнішньої політики України були викладені у зверненні, яке прийняла Верховна Рада 5 грудня 1991 р. «До парламентів і народів світу». В цьому документі Україна заявила про визнання недійсним та недіючим договір 1922 р. про утворення СРСР. Також закріплювався пріоритет міжнародного права над національним, а зовнішня політика, зазначалося – спрямовуватиметься на зміцнення миру та безпеки у світі. Важливими є пункти, в яких стверджувалась готовність української сторони встановити та розвивати відносини з іншими державами на принципах рівноправності, суверенної рівності, невтручання у внутрішні справи один одного, визнання цілісності території та непорушності існуючих кордонів. Більше того, підтверджувався курс на ядерне роззброєння України та приєднання до Договору 1968 року про нерозповсюдження ядерної зброї як неядерна держава [9].

Таким чином, період 1990–1991 рр. є визначальним для створення політико-правових основ формування та реалізації зовнішньополітичного курсу України. Процес становлення зовнішньої політики України синхронізувався в часі з кардинальними геополітичними трансформаціями, що не могло не позначитись на ньому. Зокрема, в зазначений період зовнішня політика України була «рефлекторною» – тобто політикою негайних відповідей на сьогоденні виклики – і не рідко реалізовувалась в «ручному» режимі імпровізації. Проте, це пояснюється відсутністю досвіду у реалізації зовнішньополітичного курсу, налагодження двосторонніх відносин та гострої нестачі кваліфікованих дипломатів.

Незважаючи на це, за короткий період було закладено політико-правові основи зовнішньополітичного курсу, Україна відіграла ключову роль у дезінтеграції СРСР та зуміла дипломатичним шляхом досягнути міжнародного визнання своєї незалежності, а відтак територіальної цілісності та суверенітету. Станом на 27 січня 1992 р. Україну визнала 91 держава, з 27 було встановлено

дипломатичні відносини. А вже 30 січня 1992 р. Україна стала повноправним членом НБСЄ.

Список використаних джерел та літератури

1. Алексієвць Л. М. Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми / Л. М. Алексієвць, С. В. Прийдун // Україна – Європа – Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвць. – Вип. 10. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 179–183.
2. Литвин В. М. Зовнішня політика України 1990–2000 / В. М. Литвин // Віче. – 2000. – №11. – С. 3–48.
3. Нариси з історії дипломатії України / За заг. ред. В. А. Смолія. – К.: Видавничий дім «Альтернативи», 2001. – 736 с.
Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1990. – 31, с. 429 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
5. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) / Відп. ред. С. В. Віднянський. – К.: Генеза, 2004. – 616 с.
6. Постанова Верховної Ради Української РСР Про реалізацію декларації про державний суверенітет України в сфері зовнішніх зносин (ВВР). – 1991. 5, с. 25 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/581-12>
7. Щербак Ю. М. Україна: виклик і вибір. Перспективи України в глобалізованому світі XXI століття / Ю. М. Щербак. – К.: Дух і літера, 2003. – 578 с.
8. Зленко А. М. Дипломатия и политика. Украина в процессе динамичных геополитических перемен / А. М. Зленко. – Харьков: Фолио, 2004. – 559 с.
9. Звернення Верховної Ради України До парламентів і народів світу Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – 8, с. 199 [Електронний ресурс] –
Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1927-12>.

Нікіта Пуґач

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Проблематика американо-іракських відносин за адміністрації Білла Клінтона

Питання взаємовідносин з Іраком особливо гостро постало в Американському політикумі в останній чверті ХХ століття, після військового конфлікту в Перській затоці. Велика роль Іраку в американській зовнішній політиці того часу пояснюється збереженням режиму Садама Хусейна, який міг нести загрози для безпеки в регіоні та світі. Велике значення мала також